

BATTAL GAZİ DESTANI ADLI FİLME ALAYCI DÖNÜŞTÜRÜM BAĞLAMINDA BİR YAKLAŞIM

An approach to The Epic of Battal Ghazi
in the Context of Grotesque Transformation

Une approche de l'épopée de Battal Ghazi dans le contexte
de la transformation grotesque

Senem TİMURÖĞLU*

ÖZET

Yeşilçam sineması, 1970'li yıllarda Battal Gazi destanını bir çok filme uyarlamıştır. Birbirlerine benzeyen bu filmlerden *Battal Gazi Destanı* adlı filme yakından baktığımızda ulusların kahramanlık ideallerini yansıtan metinler olan destanların bu filmlerde parodileştiğini görürüz. Bu dönüşüm Bakhtin'in edebi türleri parodileştiren roman tanımına yakın durmaktadır. Bu anlamda filmi bir metinlerarasılık kuramı olan alaycı dönüştürüm tekniğiyle ele alabiliriz. Film ve destandaki diyaloglar ve olayların bu bağlamda birbirleriyle karşılaştırılması sonucunda ortaya çıkan farklılık bize farklı bir anlatı olan filmin halk anlatısının ideolojik işlevinin popüler bir anlatıya dönüştürerek silikleştirdiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler

Battal Gazi Destanı, Film, Metinlerarasılık, Alaycı dönüştürüm, İdeolojik İşlev

ABSTRACT

The Yeşilçam Cinema, in 1970s, adapted the epic of Battal Ghazi to many films. Having a closer look at one of these, "The Legend of Battal Ghazi", we see that epics, as reflections of nations heroic ideals, are parodied through such films. This transformation stands close to Bakhtin's definition of novel which parodies the literary kinds. In this manner, we can examine the film through the "grotesque transformation technique" which is an intertextual theory. The difference that comes from a comparison, in relation to this technique, of the dialogues and incidents in both the film and the epic reveals how epic as the narrative of a society is being obscured by another narrative, the film.

Key Words

The Legend of Battal Ghazi, Intertextuality, Grotesque Transformation, Ideological Function

Her ülke kendi tarihini ve kültürünü temsil eden metinleri filme uyarlamıştır. Destanların bunlar arasında önemli bir yer tuttuğunu söyleyebiliriz. Bir Ortaçağ Türk destanı olan Battal Gazi de, Giovanni Scognamiglio'nun *Fantastik Türk Sineması* kitabında belirttiği gibi *Battal Gazi* (1966), *Battal Gazi Destanı* (1971), *Battal Gazi'nin İntikamı* (1973), *Battal Gazi'nin Oğlu* (1974) adlarıyla Yeşilçam filmlerine uyarlanmıştır. Birbirleriyle benzerlik gösteren bu film-

lerden Atıf Yılmaz'ın yönettiği *Battal Gazi Destanı*'na bir halk anlatısının kit- le iletişim araçlarından biri olan sinemada nasıl dönüştüğünü, ideolojik işlevinin ne derece silikleştiğini görmek için daha yakından bakılabilir. Pertev Naili Boratav, *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı* adlı yapıtında ulusların yazı öncesi dönemlerinde yaratılmış olan destanları kozmogoni ve mitoloji konularını işleyenler ile "ulusun geçmişindeki önemli olaylar, büyük önderlerin dışta ve içte,

* Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

toplumun düşmanları ile savaşları, toplumu daha rahat bir yaşama ulaştırma çabaları[nı]" (36) konu edinenler olmak üzere iki kümede toplar. Battal Gazi Destanı bu ayırmda ikinci kümeye girmektedir. Şerif Mardin de *İdeoloji* adlı yapıtında bu destanın Bizans sınırlarında harbetmeye yönelmiş olan bir topluluğun gaza çabalarını hatırlattığını, nesilden nesile geçirdiğini belirtir (118). Pertev Naili Boratav, destanda yer alan kahramanların, "soylu kişiler" olduğunu destan anlatıcısının "soylular sınıfının ideal tiplerini çizmek, toplumu yöneten ve onun adına iş gören, savaşan bu kişilerin şanını yüceltmek amacını gü[ttü-günü]" (37) vurgular.

Battal Gazi Destanı'na Yeşilçamın ideolojik niyeti, teknik aksaklıkları dışında sadece "ortaya çıkan malzeme" yani "metin" bağlamında baktığımızda, kahramanları soylu kişilerden oluşan, ulusların şan, şeref gibi ideallerini temsil eden destanın "parodi"siyle karşılaşırız. Bu dönüşüm biçimi Bakhtin'in *Karnavaladan Romana* adlı yapıtında bahsetmiş olduğu roman ile diğer edebi türlerin ilişkisine yakın durmaktadır. Bakhtin türleri ideolojik işlevleri bağlamında tanımlar.

Edebi türler (...) hem yapıtlarda vücut bulabilecekleri dünya görüşleri, en geniş anlamıyla ideolojiler, hem de yapıtların okurlarına seslenme biçimleri, okurlarında uyandırdıkları beklentiler üzerinde sınırlamalar oluşturur. (15).

Bakhtin'e göre roman ise kendi dışındaki edebi türlerden ödünç aldığı söylem biçimlerinin çakıştığı bir türdür. Bakhtin, "Roman diğer türlerin (tam da tür olarak oynadıkları rolün) parodisidir" (10); ve bazı yazı teknikleriyle "taklit ettiği söylemin inanırılığını, ideolojik geçerliliğini yok eder" (22) demektedir.

Battal Gazi Destanı'nın destanı uyarlayarak parodileştirmesi bağlamında Bakhtin'in roman tanımıyla arasında bir benzerlik söz konusu olduğu için burada bir metinlerarasılık aramak yanlış olmayabilir. Kubilay Aktulum, *Metinlerarası İlişkiler* adlı yapıtında "alaycı (gülünç) dönüştürümden (le travestissement burlesque) bahseder. Alaycı dönüştürüm "Soylu bir tür olan destanı alaya almak, destan yazısının ciddi havası içerisine komik unsurlar katmak, böylelikle tonunu değiştirerek okuru eğlendirmek amacı güder" (127). Bu metinlerde en sıradan sözcüklere rastlanır.

Küfürler, hakaretler, atasözleri, sıradanlaşmış anlatımlar, diyalektler, teknik sözcükler, kendi türettiği sözcükler, yabancı sözcükler, özellikle de durmadan argo sözcükler kullanarak destanın soylu, ciddi biçeminden komik türün bildik, sıradan biçemine geçer. (128)

Bu metinler "Eski bir metni, yenisinden yazıldığı dönemdeki biçimine uygun, yeni bir dille dönüştürerek onu daha anlaşılır kılmak, sonuçta okuru eğlendirmek ister" (132).

Battal Gazi Destanı, destanın geçtiği zamanın kostüm ve dekoruna uygundur. Ancak kahramanın hitap tarzı ve başından geçen olaylar destandakine uymaz. Bu farklar ise ortaya komik bir anlatı çıkarmıştır. Bu durum destan ve filmdeki diyaloglardan ve olaylardan örnekler verilerek daha iyi anlaşılacaktır.

Filmde Battal Gazi'nin düşmanla karşılaştığı zaman söylediklerini sıralayalım: "40 bakireye takmaya ballı yandıktan almaya geldim"; "Askerleriyle fahişelerinin yerini değiştir boynuzlu olduğundan sana fahişe kumandanlığı yarışır"; "Kaçık kelleni, ödlele bedeninden ayırmaya geldim". Bizanslılarla Battal Gazi'nin birbirlerine hitap şekil-

lerini sıralayalım: “Bizans kargası”; “Sefil Türkmen”; “Tüysüz Türk”; Kancık Karga”; “Ödlek”, “Öküzbaş Alion”. Destanda Battal Gazi'nin düşmanla karşılaştığında söylediklerini sıralayalım: “Ey Lâinler. Benim artık gelmeyeceğimi mi sandınız, İşte geldim” (102), “Ben Seyyit Battal Gaziyim. Çabuk imana gel, müslüman ol, yoksa başımı gürzünle dağıtırım” (99). Bizanslılarla Battal Gazi'nin birbirlerine hitap şekli için örnek verelim: “Ey seni dinsiz” (30); “Ey uğursuz” (39); “Lâin Sünbat” (52); “Yâ hain” (70).

Görüldüğü gibi, destan ve film diyalogları arasında dilin seviyesi, vurgulanan kelimelerin niteliği arasında oldukça fark vardır. Birinci metinde kullanılan sözcükler sıradan, basit, argo olmalarına rağmen ikinci metinde kullanılan sözcükler daha ciddi ve din konusuna vurgu yapmaktadır. Filmde destanın soylu anlatımıyla bağdaşmayacak erotik sahneler vardır. Bunlar uzun bir zaman kesitinde işlenmiştir: fahişeler tapınağındaki çıplak kadınlar sahnesi, bir kadının kırbaçlanma ve tecavüz sahnesi, Battal Gazi ve Elenoru'nun sevişme sahnesi. Bunun yanı sıra filmde kullanılan komik dekor unsurları göze çarpmaktadır: Battal Gazi'yi iyileştirmek için hekimler onu bir “tabutta” yıkarlar. Benzer şekilde oyunculara yapılan makyajın da yarattığı komik unsurlar bulunmaktadır. Battal Gazi'nin, Bizans Kralı Leon'un karşısına çıkabilmek için girdiği Arap kılığı makyajı buna iyi bir örnek teşkil etmektedir: Arap'ın ten rengi boğazından aşağıya doğru gittikçe açılmaktadır. Bütün bu teknik unsurlar ekonomik ve teknolojik yetersizliklere, yapımcıların zaman darlığına bağlanabilir. Ancak bir daha tekrar etmek gerekirse film dışı bağlam burada bizi ilgi-

lendirmemektedir. Bu unsurlar destanın halk arasında popülerleşmesini sağlamaktadır; zaten ilk metni alaycı dönüştürümle yeniden yaratan ikincil metinlerin de amacı budur.

Battal Gazi Destanı filmi, tıpkı Bakhtin'in roman tanımında bahsettiği gibi bir edebi tür olan destan anlatısının ideolojik işlevini alaycı dönüştürüm tekniğiyle değiştirmiştir. Diğer bir deyişle, Yeşilçam, bir halk kahramanlık anlatısını erotik ve komik öğelerle “parodi”leştirerek ideolojik kodları silikleşmiş popüler bir anlatı yaratmıştır.

Kaynaklar

- Aktulum, Kubilay. *Metinlerarası İlişkiler*. Ankara: Öteki Yayınları, 2000.
- Bakhtin, Mikhail. *Karnavalın Romanı*. Der. Sibel Irzık. Çev. Cem Soydemir. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2001.
- Boratav, Pertev Naili. *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1992.
- Köksal, Hasan. *Battal Gazi Destanı*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2003.
- Mardin, Şerif. *İdeoloji*. İstanbul: İletişim, 1997.
- Scagnamillo, Giovanni. *Fantastik Türk Sineması*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1999.